

سفر نامه

به یادسها که در جهان نما جاودانه شد
دراز نو: بیلاقی بر فراز ابرها



ازرواحمدزاده، راهنمای طبیعت گردی

گاهی تقویم دست یاری به اهالی سفر می دهد و چندروز تعطیل پشت سرهم را پیش روی گردشگران می گذارد. این سفر نیز مربوط به یکی از همان چند روز تعطیلی های سال گذشته است. پاییز بود و فصل جنگل و سستی کردیم کمی دورتر برویم و استان گلستان بهترین گزینه بود. پس صبح زود اولین روز تعطیلی به سمت گلستان راهی شدیم اما نه از مسیر معمول و کرانه دریای خزر. مسیری دیگر را برای رسیدن به جهان نما انتخاب کردیم. به سمت دامغان و پس از آن به سمت روستای آستانه رفتیم. جاده خاکی پیش روی مان بود که در نهایت به گلوگامی رسید. در ابتدای مسیر خاکی مکانی مناسب برای استراحت و صرف نهار یافتیم و کمپ نهار برپا شد. بعضی از دوستستان به دنبال چوب بودند و تلاش می کردند تا آتشی برپا کنند تا بعد از نهار چایی ذغالی آماده کنند. مادر در حال آماده کردن نهار بودیم و بچه ها مشغول بازی و گشت زنی در طبیعت نهار اهنگی دور هم و بر سر یک سفره بزرگ خوردیم و چای داغ را نوشیدیم و مسیری راه سمت گلوگامه دادیم. از پیچ و خمهای خاکی گذر کردیم تا به روستای سفیدچاه رسیدیم.



فاصله ای نه چندان دور از روستا کمپ شبانه مان را برپا کردیم. تا نیمه های شب مشغول بازگویی خاطرات سفرهای قدیمی بودیم. کم کم از نرفرت دور آتش کم شد و آبی روی آتش ریختیم و به چادرهامان پناه بردیم که پرستاره ترین هتل دنیا است. صبح زود یکی از دوستان به روستا رفت و از مسجد روستا حلیم نذری آورد. آه که چقدر آن حلیم داغ در آن هوای مه آلود جنگلی دلچسب بود. بعد از صبحانه دوباره به راه افتادیم. کم کم پوشش گیاهی مسیر تغییر کرد و درختچه های کوچک تبدیل به درختان تنومند شدند و اینگونه ما وارد جهان نما شدیم و به سمت روستای درازنو رفتیم. درازنو یکی از دهکده های بیلاقی استان گلستان است که در بلندترین ارتفاعات کردکوی قرار دارد. این روستا آنقدر مرتفع است که از بلندای آن می توان منظره حیرت انگیز بیش از ۱۰ شهر و دهه روستا در استان های گلستان و حتی مازندران را مشاهده کرد. چشم انداز انتهایی شرقی دریای مازندران و خلیج گرگان از این روستا بدون اغراق یکی از زیباترین منظره های بود که تا به حال دیده بودم. کمی از منظره گذشته بود که به درازنو رسیدیم و چادرها را در انتهای روستا در فضایی مناسب برپا کردیم. امروز راه خودم مرخصی دادم و مسولیت نهار را به دوستان دیگر سپردم و بر بلندای درازنو سفرهای هواپیما به بیرون می نگرم چرا که من بر فراز ابرها بودم و در دنیای خود غرق شده بودم که با صدای یکی از دوستان از خیال خود بیرون آمدم و با چشم برهم زدن بر سر سفره نهار نشستیم. نهار را خوردیم و بعد از استراحت گشتی در روستا زدیم. هر چند که در شهر از مغازه گردی و خرید فراری هستیم، اما خرید کردن از مغازه های روستایی همیشه یکی از الویت های من در سفر است. کمی میوه خریدیم و شب دور آتش میوه های روستایی که عطر میوه تازه می دادند خوردیم. صبح طبق معمول اکثر سفرهایی که در روستا اقامت داریم صبحانه را با لبنیات محلی شروع کردیم و بعد از آن کمی در جنگل قدم زدیم و از آرامش جنگل کمال استفاده بردیم و وای کاش آن تعطیلی هیچوقت تمام نمی شد و ما همانجا در کردکوی می ماندیم. درازنو را هرگز فراموش نمی کنم، جهان نما بهشت گلستان است.



طی سالیان اخیر،
کوشش هایی برای ردیابی
محل زندگی کارگران و
اقامتگاه عوامل ساخت
تخت جمشید از طریق
مطالعات ژئوفیزیک صورت
گرفته است که تاکنون،
این که نتیجه بخش نبوده و یا
اطلاع رسانی نشده است

استفاده کنیم؛ به هر روی، مسیر خود را تا کشف همه حقایق راجع به این اجساد دنبال خواهیم کرد. او موضوع ساماندهی محور ورودی تخت جمشید را از اولویت های مهم استان فارس دانست که اقدامات مربوط به آن در حال انجام است. لقمه ای در این رابطه تشریح کرد: در محور ورودی تخت جمشید، موضوع اراضی چاه جنگل با سرمایه گذاری بخش خصوصی به منظور بهره برداری هدفمند از آن در زمینه گردشگری، می تواند وضعیت فعلی این مجموعه را که با مشکلاتی در زمینه نگهداری و آبیاری همراه است، نجات دهد.

وی ابراز کرد: پس از پایان کاوش گروه حفاظت و مرمت تخت جمشید، که عهده دار حفاظت بعد از کاوش است، ورود می کنند. فدایی، مدیر پایگاه میراث جهانی تخت جمشید بر اهمیت و ضرورت استفاده از ظرفیت های صنعت گردشگری در زمینه بهره برداری از اسکت های، در حال شناسایی است.



میراث فرهنگی این مجموعه و منظر فرهنگی آن در دشت مردشت تأکید و این باره گفت: در حال حاضر ظرفیت های زیادی در سرمایه گذاری حوزه گردشگری در منطقه وجود دارد که با ورود سرمایه گذاران می تواند باعث ایجاد تحول در خدمت رسانی شایسته به بازدیدکنندگان و البته ساماندهی بهتر محوطه ها شود. وی ادامه داد: در محدوده حریم تخت جمشید صدها اثر و ظرفیت تاریخی - فرهنگی وجود دارد که با انجام بررسی ها و کاوش های باستان شناسی مرتب به کمیت و کیفیت این آثار افزوده می گردد. بنابراین حفاظت از همه آثار و ساماندهی مناسب آنها به عنوان مکان های قابل بازدید نیازمند زمان زیاد و اعتبار فراوان است که متأسفانه تاکنون اعتبارات مربوطه فقط از سوی یک دستگاه و وزارتخانه برای این حجم از آثار ناممکن است.

فدایی افزود: ولی چنانچه بتوان از همکاری سایر بخش ها به ویژه از دستگاه های استانی در ساماندهی، حفاظت و سپس سرمایه گذاری در قالب بسته های گردشگری و بهره برداری از این میراث ارزشمند استفاده نمود آنگاه می توانیم ادعا کنیم حوزه گردشگری نیز رونق و پایداری بیشتری یافته است.

گفت: در فصل های قبل قطعات سنگ، نحوه ایجاد رسوبات و شکل شدن آبراهه ها را نشان داده اند که از نکات تاریخی و معماری و باستان شناسی بسیاری برخوردار است و مکمل مطالعات دیگر در فصل های بعدی کاوش خواهد بود. علی اسدی (سرپرست گروه کاوش آبراهه های تخت جمشید و عضو هیئت علمی بخش باستان شناسی دانشگاه هنر شیراز) نیز ابراز داشت: آبراهه مورد تحقیق در دوران متأخرتری در مقایسه با دیگر آبراهه های تخت جمشید ساخته شده است و می توان گفت زمان شکل گیری و ساخت این آبراهه پس از بنای کاخ خسرو، بخش های ابتدایی دروازه ناتمام، مجموعه تالار سسی و دو ستونی و خیابان سپاهیان انجام گرفته است. علی اسدی با بیان اینکه عمدتاً در پیچه هایی از سطح مجموعه به داخل آبراهه ها تعبیه شده است، گفت وضعیت آبراهه شرقی دروازه های ناتمام متفاوت است و تاکنون در پیچهای مربوط به دوره هخامنشی در سقف این آبراهه، شناسایی نشده است.

ادامه کاوش آبراهه خاوری دروازه ناتمام شرایط جدیدی از اسکت های انسانی را آشکار ساخته و احتمال می رود تا پایان فصل کاوش با نمونه های بیشتری نیز برخورد شود. عضو هیئت علمی بخش باستان شناسی دانشگاه هنر شیراز اظهار کرد: در بخشی از این آبراهه، بیش از ۱۰ اسکت انسانی و حیوانی شناسایی شده است که بخشی از این مجموعه اسکت ها در فصل سوم و ادامه آنها نیز در فصل جاری، در حال شناسایی است.

وی درباره محل کشف این اسکت ها نیز ابراز داشت: این یافته ها در بخش پایینی و میانی رسوبات داخل آبراهه ها کشف شده است و به صورت پراکنده و نه تدفین شده یافت شده اند که می تواند گواهی بر روی دادن اتفاقات ناگهانی مانند زود خوردن و قتل باشد. افزودن بر این ممکن است برخی از اسکت های شناسایی شده که در سطوح پایین رسوبات یافت شده اند، به حادثه حمله اسکندر مربوط شود. معاون گردشگری و امور زیارتی استانداری فارس، علی نقی طبیب لقمه ای در بازدید این سایت تاریخی بیان داشت: با انجام کارشناسی های بعدی ممکن است پاسخ بسیاری از پرسش های چند دهه اخیر بعد از کاوش های ابتدایی تخت جمشید تا به امروز از لا به لای همین اجساد کشف شود. وی با بیان اینکه گروه پژوهش و کاوش ایرانی هستند، ابراز داشت: استادان دانشگاه و تیم حفار همگی از پژوهشگران و باستان شناسان کشورمان هستند و امکانات خوبی برای شناخت اجمالی این اجساد در کشور وجود دارد؛ همچنین متخصصان این حوزه نیز از توانایی کافی برای شناسایی این یافته های باستان شناسی برخوردارند؛ اما ممکن است در مراحل بعدی و برای تکمیل کارشناسی های اولیه نیاز باشد از توانمندی های برون مرزی نیز

شناسی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری کشور و دانشگاه هنر شیراز از ۵ مرداد ماه ۹۹ آغاز شده و تا ۱۸ شهریور ماه این سال به مدت ۴۵ روز، ادامه دارد. در فاصله زمانی باقیمانده تا پایان این کاوش ها، شاید سرخ ها و یافته های جدیدی از زندگی در ایران باستان کشف شود که شایسته است از چارچوب مناسبی برای معرفی این کشف های تاریخی به جهانیان در رسانه های معتبر با بردوسیع در سطح بین المللی بهره گرفته شود. فدایی با اشاره به کشف اسکت های اخیر در خصوص چگونگی شناسایی آن ها، عنوان کرد: برای شناسایی اسکت ها با مطالعاتی به منظور تشخیص جنسیت صورت می گیرید در صورتی که اسکت ها به اندازه باشند می توان قدر تعیین کرد؛ البته آنجا که اسکت های یافته شده اکثراً ناقص هستند یعنی جمجمه و بخش هایی از دندانها موجود است اما در اسکت های پالگن کمبود دارند، نمی توان به صورت قطع برخی مطالعات را انجام داد.

وی افزود: بخش دیگر مطالعات درباره بحث های بیماری شناسی است که با نمونه گیری از خاک اطراف و گاه نیز اسکت ها، صورت می گیرد که این مساله در مطالعات میکرو و اسکوپ و آزمایشگاهی تشخیص داده خواهد شد و اطلاعاتی درباره دلایل مرگ را نشان خواهد داد که ممکن است فرضیه زود خوردن و قتل را نیز رد یا تایید کند.

فدایی با بیان اینکه تبارشناسی اسکت ها از طریق دی.ان.ای کاری بسیار دشوار است، اظهار داشت: امکانات لازم برای پژوهش در این زمینه در ایران تنها در یک مرکز انجام می شود؛ همچنین برای نمونه های کمتر فرسوده شده انجام می شود؛ چرا که از همه بخش های استخوانی امکان استخراج آن اندازه از دی.ان.ای فراهم نیست و چنانچه استخوانی فرسوده باشد نیز پژوهش دشوارتر می شود؛ به هر روی از آنجا که اسکت ها در دسترس است می توان این مطالعات را در هر زمان دیگری نیز انجام داد.

وی افزود: برای یافتن سالیانی مطلق باید مواد را مسود از زبانی قرار دهیم. در حال حاضر امکان سالیانی مبتنی بر رادیو کربن در ایران وجود ندارد و نمونه ها برای دستیابی به اینگونه اطلاعات باید به خارج از کشور منتقل شود. فدایی اظهار داشت: مجموعه استخوانی های کشف شده کنونی می تواند مکمل مطالعات باستان شناسی باشد که با پژوهش های میان رشته ای معنای یابد و با کنار هم قرار دادن اطلاعات یافت شده می توان رویدادی را روشن کرد؛ مثلاً اینکه جنسیت و سن افراد چیست و علت مرگ چه بوده و در چه دوره ای رخ داده است.

رئیس پایگاه جهانی تخت جمشید با بیان اینکه باستان شناسان در این آبراهه ها تا به امروز به مواد دیگری جز مواد آلی استخوانی یا جانوری نیز برخوردند، گروه پژوهش و کاوش ایرانی هستند، ابراز داشت: استادان دانشگاه و تیم حفار همگی از پژوهشگران و باستان شناسان کشورمان هستند و امکانات خوبی برای شناخت اجمالی این اجساد در کشور وجود دارد؛ همچنین متخصصان این حوزه نیز از توانایی کافی برای شناسایی این یافته های باستان شناسی برخوردارند؛ اما ممکن است در مراحل بعدی و برای تکمیل کارشناسی های اولیه نیاز باشد از توانمندی های برون مرزی نیز



اینکه در این زمان، اسکت
و بقایای انسانی در این
مجموعه کشف شده است،
رخداد جدیدی است که
می تواند در های جدیدی
از اطلاعات تاریخ دوره
هخامنشیان را به روی
باستان شناسان بگشاید

استخوانی کشف شده آشفستگی دیده می شود، تصریح کرد: اینکه مربوط به دوره اسلامی یا پیش از اسلام باشد مشخص نیست و نکته جالب این است که این استخوان ها در ارتفاع دو متری از کف آبراهه ها قرار داشته پس مشخص است که در لایه های تاریخی بوده اما تشخیص زمان آن، هنوز میسر نیست.

فدایی افزود: برخی مورخان نیز که در سده های پیشین از این مسیرها بازدید کرده اند، به همراه خود فانوس یا شعله و روشنایی به این بخش های زیرزمینی وارد کرده اند، بنابراین بر شدن آبراهه ها به صورت یکبارخ رخ نداده است و حیات کم رنگی طی سده ها در آنجا جریان داشته است؛ از همین رو احتمال دارد در لایه های رسوبات با مانده مواد دیگری رانیز بیابیم. یکی از سوالات بی پاسخ در زمان کنونی، چرایی وجود این استخوان ها در این مکان است و متولیان امر، علاقه مندان به میراث فرهنگی را به صبر و شکیبایی درباره مطالعات درباره این اسکت ها فراخوانده اند. این مطالعات نه تنها ارزش این اسکت های کشف شده را مشخص خواهد کرد بلکه شاید به سوالات بی پاسخ درباره زندگی در ایران باستان نیز پاسخ دهد. بدون تردید، نوع اطلاع رسانی درباره جزئیات جدید از کشف بقایای انسانی در آبراهه های تخت جمشید باید متفاوت باشد و مراحل کار باید مستندنگاری شود.

در تخت جمشید سه کیلومتر کانال زیرزمینی وجود دارد که تاکنون دو کیلومتر آن لایروبی شده است.

فصل چهارم کاوش آبراهه های تخت جمشید توسط پایگاه میراث جهانی تخت جمشید با همکاری پژوهشگاه باستان



آبراهه های هخامنشیان ریخته اند. اما تمام این تئوری ها باید مورد بررسی بیشتر قرار گیرد. یکی از مجموعه های متعلق به یک زن جوان است که بررسی آن نیز مانند سایر اسکت ها تا پایان فصل کاوش مشخص خواهد شد که این فصل تا پایان شهریور ماه ادامه دارد.

آبراهه ها، شگفتی بی مانند
این آبراهه ها در دوره های تاریخی پر شده بود و از زمانی که موسسه شرق شناسی کاوش را آغاز کرد، بخش هایی از آن پاکسازی شد، اما پس از آن تا دهه ۸۰ فراموشی سپرده شد. ۳ کیلومتر آبراهه در تخت جمشید وجود دارد که تاکنون ۲ کیلومتر آن لایروبی و کاوش شده است.

در سال هایی که سیل، بخش قابل توجهی از استان فارس را در نوردید، مجموعه تخت جمشید به یاری این آبراهه ها از گزند و آسیب دور ماند و با وجود شدت بارش ها، آب های سطحی را به خارج مجموعه هدایت کرد. در باستان شناسان، مجاری این آبراهه ها گسترده و از لحاظ جاری و مهندسی یک شگفتی محسوب می شود؛ البته امکان بازدید عمومی از این آبراهه ها به عنوان جاذبه جدید گردشگری فراهم نبوده است. با وجود گذشت سالیان از زودن خاک و زنگار از مجموعه آثار تخت جمشید و بازدید گردشگران داخلی و خارجی، همواره این پرسش مطرح بوده است که چرا آثاری از مردمانی که تخت جمشید را بنا کرده اند، نیست. آنان که در برپایی این ستون ها نقش های برجسته حیرت انگیز نقش داشته اند، در کجایم زیستند.

آری، نقش های برجسته تخت جمشید سخن می گوید که گستره حکومت ایران هخامنشی چه وسعتی داشته است یا اینکه علائم و نشانه ها در این آثار تاریخی، گویای در نظر گرفتن مسائلی همچون ثبت پرداخت مزد کارگران است.

طی سالیان اخیر، کوشش هایی برای ردیابی محل زندگی کارگران و اقامتگاه عوامل ساخت تخت جمشید از طریق مطالعات ژئوفیزیک صورت گرفته است که تاکنون، این که نتیجه بخش نبوده و یا این که نتیجه پژوهش ها اطلاع رسانی نشده است.

اینکه در این زمان، اسکت و بقایای انسانی در این مجموعه کشف شده است، رخداد جدیدی است که می تواند در های جدیدی از اطلاعات تاریخ دوره هخامنشیان را به روی باستان شناسان بگشاید.

مدیر پایگاه میراث جهانی تخت جمشید (فدایی) با بیان اینکه در قطعات

یادمان تاریخی تخت جمشید که متعلق به دوره هخامنشیان است یکی از چهار اثر ثبت شده استان فارس در فهرست آثار جهانی است که در سال ۱۹۷۹ میلادی با شماره ۱۱۴ در سازمان جهانی علمی، فرهنگی ملل متحد (یونسکو) ثبت شد.

پیش از این، کشف آبراهه ها و کانال های زیرزمینی تخت جمشید نگاه ها را به هنر و دانش ایرانیان باستان بازگرداند. آثار تاریخی، جز خیرهای نگران کننده درباره نقض حریم (نمونه: ساختمان های دانشگاه آزاد مردشت) و آثار تخریبی ناشی از گلسنگ، طوبیت و سرما و گرما به گوش نمی رسید.

در این میان فیلمی از آخرین کشفیات کاوش در آبراهه های تخت جمشید نیز منتشر شده است. این کشفیات در سومین و چهارمین فصل احیای آبراهه های تخت جمشید محقق شده اند که چندی است آغاز شده و منجر به کشف بقایای استخوانی و اسکت ۱۳ انسان و حیوان شد.

از پیدایش تا حدس و گمان
این اسکت ها در عمق حدود ۵ تا ۶ متری بدست آمده اند. این بقایا در زیر تختگاه تخت جمشید بدست آمده است. باستان شناسان در حین مرمت و احیای آبراهه های تخت جمشید متوجه آن شدند.

در آبراهه خاوری دروازه ناتمام و در ادامه روند کاوش فصول قبل، بخش های مصدود شده کانال کاوش شد و با وجود شرایط دشوار، علاوه بر لایروبی کانال ۱۱ اسکت انسانی و دو اسکت سگسانان بدست آمد که گفته می شود به احتمال زیاد متعلق به دوره هخامنشیان هستند.

در تحقیقاتی که روی اسکت ها انجام شد، باستان شناسان متوجه شدند یکی از این افراد به دلیل ضربه شدیدی که به فک او وارد شده است فوت کرده. این امر گمانه های جدیدی را پیش روی باستان شناسان قرار داده و تصور بر آن است که با توجه به شرایط اولیه اسکت ها، این احتمال می رود که به قتل رسیده باشند.

برخی از باستان شناسان نیز معتقدند، ممکن است برخی از این اسکت های انسانی مربوط به زمانی باشند که تصرف تخت جمشید توسط اسکندر و آتش زدن این مجموعه توسط ارتش اسکندر رقم خورده است که بعد از کشتن این آدم ها، آنها را در کانال های



نگاه دهمدار، راهنمای گردشگری